

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΔΠΜΣ: ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ - ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ Β': ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ - ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ
ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ
ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
ΕΑΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ 2014
Υπεύθυνοι καθηγητές: Κ. Σερράος, Ε.Κλαμπατσέα

Πολεοδομικός σχεδιασμός στον Δήμο Αχαρνών | Περιβάλλον

Αναστασία Κουτουμάνου | Κλήμης Λαζαρίδης | Σοφία Μεσσήνη | Θάλεια Νινιού | Γεωργία Πουλοπούλου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	3
2. ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΠΕΡΙΟΧΗΣ.....	4
2.1 ΔΗΜΟΣ ΑΧΑΡΝΩΝ.....	4
2.2 ΥΠΑΡΧΟΥΣΕΣ ΠΟΙΟΤΗΤΕΣ ΠΡΑΣΙΝΟΥ ΣΤΟ ΔΗΜΟ ΑΧΑΡΝΩΝ.....	5
3. Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ ΜΕΣΩ ΤΗΣ SWOT ΑΝΑΛΥΣΗΣ.....	8
4. ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΑ ΣΕΝΑΡΙΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ.....	10
4.1 ΣΕΝΑΡΙΟ ΤΑΣΕΩΝ.....	10
4.2 ΗΠΙΟ ΣΕΝΑΡΙΟ.....	13
4.3 ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΟ ΣΕΝΑΡΙΟ.....	15
5. ΧΩΡΙΚΗ ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ - ΚΤΗΜΑ ΤΑΤΟΪΟΥ.....	19
6. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	29

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια μίας συλλογικής μελέτης εφαρμοσμένου αστικού σχεδιασμού με πεδίο διερεύνησης τον Δήμο Αχαρνών. Το τμήμα της έρευνας που επιχειρεί να καλύψει η συγκεκριμένη εργασία αφορά την περιβαλλοντική διάσταση του δήμου. Με την ανάδειξη κρίσιμων περιβαλλοντικών ζητημάτων, τόσο στον αστικό όσο και στον περιαστικό χώρο, συμβάλλει στην σφαιρική προσέγγιση και κατανόηση των συνθηκών που επικρατούν στην παρούσα φάση στον Δήμο Αχαρνών.

Στην εργασία διαμορφώνεται μία προβληματική γύρω από τα περιβαλλοντικά ζητήματα του δήμου Αχαρνών, με σκοπό τον σχηματισμό προτάσεων χωρικών πολιτικών σε κατεύθυνση αιεφόρου ανάπτυξης, οι οποίες αναδεικνύουν το φυσικό περιβάλλον ως ένα από τα χαρακτηριστικά στοιχεία του δήμου.

Το περιβάλλον μελετάται ως ένα μέρος ενός πολυσύνθετου συστήματος που διαμορφώνεται από φυσικά αλλά και ανθρωπογενή στοιχεία με πολιτικές, κοινωνικές, οικονομικές διαστάσεις και επιδρά σε πολλαπλά επίπεδα και κλίμακες. Προσδιορίζοντας την έννοια του περιβάλλοντος, οδηγούμαστε στην διαμόρφωση ενός σπονδυλωτού και κλιμακούμενου συστήματος που ξεκινά από τον εθνικό δρυμό της Πάρνηθας και καταλήγει στο αστικό πράσινο και τους ιδιωτικούς κήπους. Θεωρώντας ότι το περιβάλλον αλληλεπιδρά και διαμορφώνει την καθημερινότητα των κατοίκων τόσο από την τοπική κλίμακα του δήμου στην υπερτοπική κλίμακα του λεκανοπεδίου, αναζητάται η κατάλληλη ενιαία διαχείριση του με όρους αιεφορίας που θα επαναφέρει την έννοια της συνέχειας στα αποσπασματικά κομμάτια πρασίνου όπως και στα ρέματα του δήμου.

Η εργασία ξεκινά με την αναγνώριση της υφιστάμενης κατάστασης του περιβάλλοντος του δήμου με γενική παρατήρηση την υποβάθμισή του. Εντοπίζονται οι δυνατότητες, τα αδύνατα σημεία, οι ευκαιρίες και οι απειλές που προκύπτουν από την ανάλυση των δεδομένων(SWOT), αξιολογούνται και στη συνέχεια διατυπώνονται εναλλακτικά σενάρια ανάλογα με τις εκάστοτε επιλογές.

Με βάση τα συμπεράσματα της ανάλυσης, στόχος είναι η συγκρότηση προτάσεων με τις οποίες το περιβάλλον θα αποτελέσει άξονα για τον επαναπροσδιορισμό της ταυτότητας του δήμου και θα βελτιώσει την ποιότητα ζωής των κατοίκων. Η αναζήτηση ρυθμίσεων σε πολεοδομική κλίμακα γίνεται με κατεύθυνση την δημιουργία ενός δικτύου πράσινων χώρων που θα συμβάλλει στην ενδυνάμωση της θέσης του δήμου στην ευρύτερη περιοχή της Αττικής. Ως περιοχή εξειδίκευσης επιλέγεται το Τατόι.

Εικόνα 00: ενδεικτική λήψη της ασυνέχειας των χρήσεων στον Δήμο Αχαρνών – πηγή: google maps – street view

2.ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

ΔΗΜΟΣ ΑΧΑΡΝΩΝ > 107.000 κάτοικοι / 150.000 στρέμματα ¹

Ο δήμος Αχαρνών βρίσκεται στο βόρειο και δυτικό τμήμα της Αττικής και αποτελεί έναν από τους μεγαλύτερους σε έκταση δήμους του λεκανοπεδίου. Ο ορεινός όγκος της Πάρνηθας που διοικητικά ανήκει στο δήμο, ο πυκνός οικιστικός ιστός, οι εγκαταστάσεις του Ολυμπιακού χωριού, οι δασικές εκτάσεις Αμυγδαλέζας και Τατοίου, η ενσωμάτωση των Θρακομακεδόνων μετά τη διοικητική μεταρρύθμιση Καλλικράτη καθώς και η έντονη διαφορετικότητα μεταξύ των κοινωνικών ομάδων που κατοικούν το δήμο συνθέτουν ένα πολυδιάστατο, σύνθετο με εξαιρετικές ιδιαιτερότητες πεδίο προς μελέτη.

Εικόνα 1: Θέση δήμου Αχαρνών στο λεκανοπέδιο Αττικής

Κεντρικό προσανατολισμό της εργασίας αποτελεί η ανάπτυξη μίας προβληματικής ως προς τα περιβαλλοντικά ζητήματα που παρουσιάζει ο δήμος. Σε αυτή την περίπτωση, το περιβάλλον γίνεται αντιληπτό ως ένας από τους πολλούς αλληλένδετους παράγοντες ενός πολυπαραγοντικού συστήματος. Σύμφωνα με το ΦΕΚ 160Α/86 το περιβάλλον ορίζεται ως το σύνολο των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων και στοιχείων που βρίσκονται σε αλληλεπίδραση και επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία, την ποιότητα ζωής, την υγεία των κατοίκων, την ιστορική και πολιτιστική παράδοση και τις αισθητικές αξίες. Μια απομονωμένη προσέγγιση που αφορά αποκλειστικά το φυσικό περιβάλλον χωρίς να συνυπολογίζει τις πολιτικές, κοινωνικές, οικονομικές διαστάσεις και την αλληλεπίδραση τους

¹ <http://www.acharnes.gr/>

με τους κατοίκους, θα αποτελούσε μονοδιάστατη οπτική μίας πολυεπίπεδης χωρικής συνθήκης. Με εργαλεία τα στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος, την Πάρνηθα, το αστικό πράσινο, τις γεωργικές εκτάσεις, τα ρέματα που ο δήμος διαθέτει, διαβάζουμε την περιοχή μελέτης ως σύνθεση χρονικών και χωρικών επιστρωματώσεων², ως διαλεκτική σχέση ανάμεσα από διαφορετικές κλίμακες και χρήσεις. Εστιάζουμε στην αξιοποίηση και ανάδειξη των ιδιαίτερων δυναμικών που μπορούν να αναπτυχθούν μεταξύ αυτών των επιπέδων και στο διάλογο που μπορεί να αναπτυχθεί μεταξύ των πολλών διαφορετικότητων.

ΥΠΑΡΧΟΥΣΕΣ ΠΟΙΟΤΗΤΕΣ ΠΡΑΣΙΝΟΥ ΣΤΟ ΔΗΜΟ ΑΧΑΡΝΩΝ

_δασική έκταση: εθνικός δρυμός Πάρνηθας³, εκτάσεις πρώην βασιλικών ανακτόρων Τατοίου, δασική έκταση Αμυγδαλέζας, υπερτοπικής κλίμακας πράσινο καθοριστικό για όλο το λεκανοπέδιο.

_περιαστικό πράσινο / γεωργικές εκτάσεις: για πολλά χρόνια κύριο πεδίο ανάπτυξης του πρωτογενούς τομέα και τροφοδοσίας ολόκληρης της Αττικής, καθοριστικός παράγοντας για τη φυσιογνωμία της περιοχής.

Περιοχή	Συνολική γεωργ. γη	Αροτραίες	Δενδρώδεις καλλιέργειες	Άμπελοι	Λοιπές εκτάσεις
Υπολ. Αττικής	496423	127954	207728	86301	74440
Ν. Α. Αττικής	223454	45223	87009	76858	14359
Δ. Αχαρνών	8516	5008	3023	245	239

Πίνακας 1 : Γεωργική γη κατά βασικές κατηγορίες, στρεμ. (Πηγή ΕΣΥΕ, 1991)

Έτος	Συνολική γεωργ. γη	Ετήσιες καλλιέργειες	Άμπελοι	Δενδρώδεις	Λοιπές εκτάσεις
1971	9886	4816	438	3027	1605
1991	8516	5008	245	3923	239
1998	10335	884	230	1768	7474*

Πίνακας 2: Εξέλιξη γεωργικής γη κατά βασικές κατηγορίες, στρεμ. (Πηγή ΕΣΥΕ, 1991)

² Massey, D, Regionalism: some current issues στο *Capital and Class* 6, 1978, p. 106-2, και Allen, J., Massey, D., Cochrane, A., *Rethinking the region*, 1998, London: Routledge καθώς και Massey, D., *For space*, 2005, London: Sage.

³ Ο εθνικός Δρυμός Πάρνηθας δημιουργήθηκε με το ιδρυτικό διάταγμα του Εθνικού Δρυμού Πάρνηθας με το οποίο ορίστηκε ότι ο πυρήνας του καταλαμβάνει τον κεντρικό όγκο του βουνού και έχει έκταση 38.000στρ. περίπου, ενώ η περιφερειακή του ζώνη είναι περίπου 212.000 στρ. και συμπίπτει με τα διοικητικά όρια του Δασαρχείου Πάρνηθας. Ισχύουν οι ειδικές διατάξεις «Περί εθνικών δρυμών και προστατευόμενων περιοχών» του ΝΔ 86/69, του Ν 998/79, του Ν 1650/86 καθώς και ο Κανονισμός Λειτουργίας του Εθνικού Δρυμού Πάρνηθας. Δίκτυο NATURA

*Από τα 7474 στρεμ. τα 4104 είναι κηπευτική γη (λαχανικά και άνθη).

_αστικό / οργανωμένο πράσινο: μικρής κλίμακας πράσινο διασκορπισμένο στον πυκνό οικιστικό ιστό του δήμου, χωρίς έντονη συμμετοχή στην καθημερινότητα των κατοίκων.

_παραποτάμια ζώνη⁴: υποβαθμισμένο δίκτυο ρεμάτων, είτε εγκιβωτισμένη κοίτη είτε προβλήματα ρύπανσης από απορρίμματα. Ρέμα Εσχατέας, ρέμα Κανατίτσας, ρέμα Χελιδονούς.

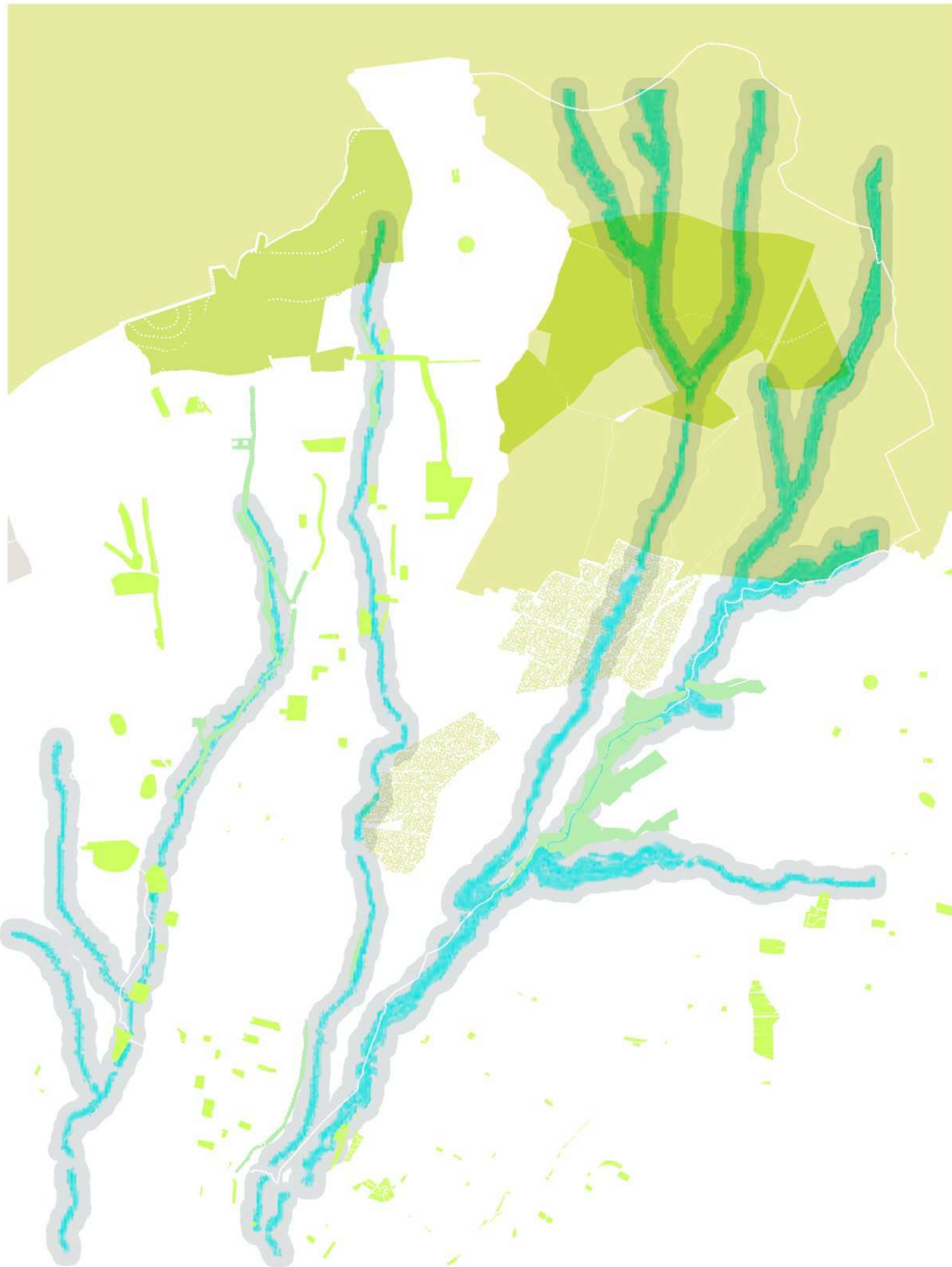

Εικόνα 2: Σύνολα «επιφανειών» / φυσικών στοιχείων με διαφορετική μορφή και ιδιότητες

πηγή: ίδια επεξεργασία

Η έντονη ιδιαιτερότητα περιβαλλοντικών στοιχείων του δήμου καθώς και η ανισομερής διαχείρισή τους, οι πολλές ποιότητες πρασίνου που παραμένουν είτε ασύνδετες και εσωστρεφείς είτε κατακερματισμένες, χαμένες μέσα στην πυκνότητα του αστικού ιστού αποτελούν για εμάς το λανθάνον δυναμικό της περιοχής και ταυτόχρονα το αντικείμενο μελέτης και διαχείρισης. Το δάσος και ο εθνικός δρυμός όπως και οι παραποτάμιες περιοχές και οι ιδιωτικές καλλιέργειες καθορίζουν την περιβαλλοντική ταυτότητα της περιοχής και ταυτόχρονα συμμετέχουν ενεργά σε μία προοπτική χωρικής και κοινωνικής συνοχής.

⁴Σχετικά με Κηφισό : Προεδρικό διάταγμα ΦΕΚ 632Δ/1994

	προστατευόμενη έκταση Πάρνηθας		ρέματα
	περιστικό πράσινο		υποβαθμισμένη κοίτη ρεμάτων
	αστικό πράσινο		παραποτάμιο πράσινο
	γεωργική έκταση		

Εικόνα 3: Ποιότητες πρασίνου στο Δήμο Αχαρνών πηγή: ίδια επεξεργασία

3. Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ ΜΕΣΩ ΤΗΣ SWOT ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Η εξέταση του ευρύτερου περιβάλλοντος της περιοχής μελέτης με σκοπό μια ολοκληρωμένη προσέγγιση έγινε με τη βοήθεια της SWOT ανάλυσης, ένα μεθοδολογικό εργαλείο σχεδιασμού και οργάνωσης ενός συνεκτικού πλαισίου προγραμματισμού δράσεων και διαμόρφωσης αποφάσεων χωρικού σχεδιασμού. Η μεθοδολογική αυτή προσέγγιση στη παρούσα εργασία χρησιμοποιήθηκε για την μελέτη του συνόλου των χαρακτηριστικών του Δήμου Αχαρνών.

Ο βασικός στόχος της εφαρμογής της ανάλυσης SWOT που εκπονήθηκε για την περιοχή μελέτης είναι ο αποτελεσματικός συνδυασμός των ενδογενών αναπτυξιακών χαρακτηριστικών και δυνατοτήτων, με μια σειρά από εξωτερικούς προσδιοριστικούς (ευνοϊκούς ή δυσμενείς) παράγοντες, με στόχο την επιτυχή υποστήριξη δράσεων σχεδιασμού των παρεμβάσεων σε τοπικό ή περιφερειακό επίπεδο⁵. Έτσι, στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται τα στοιχεία του εσωτερικού περιβάλλοντος του Δήμου που αφορούν στα πλεονεκτήματα και τις αδυναμίες του περιβάλλοντος, και τα στοιχεία του εξωτερικού περιβάλλοντος που αφορούν στις ευκαιρίες και τις απειλές που αντιμετωπίζει ο Δήμος.

	S	W	O	T
φυσικό περιβάλλον	<p>Δασική περιοχή: Πάρνηθα-Αμυγδαλέζα-κτ. Τατοΐου</p> <p>Υδάτινο στοιχείο: ποταμός Κηφισός & ρέματα</p>	<p>Μόλυνση/ ηχορύπανση/ κυκλοφοριακή ρύπανση περιβαλλοντική ρύπανση</p> <p>Ανεξέλεγκτη ρίψη απορριμμάτων και αποβλήτων</p>	<p>Πόλος έλξης σε υπερτοπική κλίμακα</p> <p>Ευαισθητοποίηση κατοίκων Αττικής – περιβαλλοντική εκπαίδευση</p> <p>Ανάπτυξη περιβαλλοντικής έρευνας/ οικότουρισμού</p>	<p>Υποβάθμιση βιοποικιλότητας λόγω γειτνίασης με το δομημένο περιβάλλον</p>
γεωγραφική θέση	<p>Ποικιλία πρασίνου (περιαστικό, οργανωμένο - αστικό, παραποτάμιο)</p>	<p>Σεισμικότητα περιοχής – ρήγμα Πάρνηθας</p>	<p>Κομβική θέση στο λεκανοπέδιο</p>	<p>Αντίληψη περιοχής ως όριο λεκανοπεδίου, μεταφορά "ανεπιθύμητων" δραστηριοτήτων</p>
δομημένο περιβάλλον	<p>Αραιή δόμηση / ιδιωτικές καλλιέργειες / πρωτογενής τομέας</p>	<p>Κατακερματισμός του χώρου και του πρασίνου (σιδηροδρομικές γραμμές/ αττική οδός)</p>	<p>Αξιοποίηση εγκαταλελειμμένων εγκαταστάσεων με υποδομές πρασίνου (κτήμα Τατοΐου)</p>	<p>Έλλειψη κρατικής μέριμνας για την αξιοποίηση και ορθή λειτουργία εγκαταλελειμμένων εγκαταστάσεων (κτήμα Τατοΐου)</p>

⁵ Βαγιάννη Ελ. 2002, Η χρήση της ανάλυσης SWOT στο μη επιχειρηματικό τομέα: η περίπτωση του χωρικού και αναπτυξιακού σχεδιασμού στο Η χρήση της ανάλυσης SWOT στο χωρικό και αναπτυξιακό σχεδιασμό : η περίπτωση του οικότουριστικού σχεδιασμού στον Πολιχνίτο Λέσβο.

πολιτική προσέγγιση - θεσμικό πλαίσιο

Περιοχές με μέτρα προστασίας (ΦΕΚ 336/Δ/24-7-2007)
=>Εθνικός δρυμός Πάρνηθας, περιοχή NATURA 2000, Εθνικό πάρκο [2007]

Προστατευόμενη περιοχή Κηφισού

Υποχρηματοδότηση φορέα διαχείρισης προστατευόμενης περιοχής της Πάρνηθας

Ενδεχόμενη κατάργηση των φορέων διαχείρισης και ενοποίησή τους σε έναν κεντρικό – πιθανή αναποτελεσματικότητα

Ρυθμίσεις ΕΟΚ ως προς τη σπανιότητα της βιοποικιλότητας της Πάρνηθας (οδηγία 92/43/ΕΟΚ)

Κατάρτιση μελέτης δασικού χάρτη

Ανάπτυξη περιβαλλοντικών δράσεων λόγω ιδιαιτερότητας της βιοποικιλότητας

Δίκτυο περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος => ενοποίηση χώρων πρασίνου – αξιοποίηση ρεμάτων / τοπικής – υπερτοπικής κλίμακας

Μειωμένη πυροπροστασία-περιορισμένο προσωπικό λόγω κρίσης

Καταπάτηση δασικών εκτάσεων λόγω απουσίας κυρωμένου δασικού χάρτη

Ελλιπές θεσμικό πλαίσιο για την προστασία στο σύνολο των ρεμάτων

Πίνακας 3: SWOT Περιοχής Μελέτης

Το περιβαλλοντικό ενδιαφέρον που παρουσιάζει ο Δήμος Αχαρνών είναι αδιαμφισβήτητο έντονο τόσο λόγω της χωρικής του θέσης όσο και των διαφορετικών χαρακτηριστικών της ταυτότητας του Δήμου, τα οποία αποτελούν ταυτόχρονα θετικούς και αρνητικούς συντελεστές στη διαμόρφωση της υπάρχουσας κατάστασης. Τα κύρια στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος, που είναι τόσο οι δασικές του εκτάσεις: Πάρνηθα (προστατευόμενη περιοχή με ιδιαίτερο φυσικό πλούτο - πόλος έλξης σε υπερτοπική κλίμακα), Αμυγδαλέζα, κτήμα Τατοΐου και το υδάτινο στοιχείο της περιοχής: ο ποταμός Κηφισός και τα ρέματα με κυριότερα αυτά της Καναπίτσας, της Εσχατέας και της Χελιδονούς όσο και η διαφορετικής κλίμακας ποικιλία πρασίνου: περιαστικό, οργανωμένο – αστικό (αρχαιολογικός χώρος Μυκηναϊκού τάφου, στρατόπεδα, κοινόχρηστοι χώροι), παραποτάμιο αποτελούν τα βασικά πλεονεκτήματα του Δήμου στο περιβαλλοντικό σχεδιασμό.

Επίσης ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο της περιοχής μελέτης αποτελεί ο πολεοδομικός και χωρικός χαρακτήρας της περιοχής: αραιή δόμηση, ιδιωτικές καλλιέργειες, ύπαρξη πρωτογενούς τομέα σε συνδυασμό με ένα απόθεμα αδόμητων εκτάσεων καθώς και εγκαταλειμμένων εγκαταστάσεων με δυνατότητα αξιοποίησης τους για υποδομές πρασίνου. Το θεσμικό πλαίσιο και οι πολιτικές προσεγγίσεις μαρτυρούν εν μέρει την σημαντικότητα του Δήμου, ιδιαίτερα όσον αφορά τον ορεινό όγκο της Πάρνηθας και το ρέμα Κηφισού, το οποίο θεωρείται ένα σημαντικό παράγοντα για την εξέλιξη και βιωσιμότητα του Δήμου.

Ωστόσο, οι απειλές και τα μειονεκτήματα μας υποδεικνύουν ότι οι διαφορετικές ποιότητες του Δήμου παραμένουν σε μεγάλο βαθμό ασύνδετες και κατακερματισμένες, λόγω της έλλειψης μέριμνας και ανάδειξης τους με αποτέλεσμα τα δυνατά σημεία να μετατρέπονται σε λανθάνον δυναμικό της περιοχής. Η κομβικής σημασίας θέση του Δήμου ως προς το λεκανοπέδιο της Αττικής, έχει μετατραπεί σε πολλές περιπτώσεις σε αντίληψη της περιοχής ως όριο λεκανοπεδίου, με αποτέλεσμα τη μεταφορά "ανεπιθύμητων" δραστηριοτήτων (στρατόπεδο Αμυγδαλέζας, ανεξέλεγκτη ρίψη απορριμμάτων και αποβλήτων). Η μόλυνση των ρεμάτων από την βιομηχανική δραστηριότητα και την πολιτική

αδιαφορία, η κυκλοφοριακή ρύπανση (εκτεταμένη χρήση Ι.Χ.) και περιβαλλοντική ρύπανση καθώς και η ηχορύπανση λόγω των μεγάλων κυκλοφορικών υποδομών υπερτοπικής κλίμακας (σιδηροδρομικές γραμμές/ αττική οδός) σε συνδυασμό με την υποβάθμιση της βιοποικιλότητας της Πάρνηθας λόγω γειτνίασης με το δομημένο περιβάλλον μπορούν να μειώσουν αισθητά την οικολογική αξία της περιοχής και το περιβαλλοντικό της ενδιαφέρον.

Σημαντικό ρόλο στην υποβάθμιση της ταυτότητας της περιοχής έχουν παίξει η έλλειψη κρατικής μέριμνας για την αξιοποίηση και ορθή λειτουργία εγκαταλελειμμένων εγκαταστάσεων (κτήμα Τατοΐου, Ολυμπιακό χωριό) καθώς και η αυθαίρετη δόμηση, οι ελλιπείς υποδομές (απουσία δικτύου ομβρίων υδάτων, ελλιπές δίκτυο ΜΜΜ) και οι ετερόκλητες - συγκρουόμενες χρήσεις.

Η πολιτική προσέγγιση όπως επισημάνθηκε και παραπάνω αφορά κυρίως τον ορεινό όγκο της Πάρνηθας, όπου και λόγω την επικείμενης οικονομικής κρίσης παρατηρείται υποχρηματοδότηση του φορέα διαχείρισης της προστατευόμενης περιοχής της Πάρνηθας με τον κίνδυνο ενδεχόμενης κατάργησης των φορέων διαχείρισης και ενοποίησή τους σε έναν κεντρικό. Η μειωμένη πυροπροστασία και το περιορισμένο προσωπικό λόγω κρίσης σε συνδυασμό με τον κίνδυνο πυρκαγιάς μπορούν να αποβούν καταστροφικοί παράγοντες για την περιβαλλοντική αξία της περιοχής.

Επιπλέον, παρά την σημαντικό υδρογραφικό δίκτυο της περιοχής, δεν έχει υπάρξει μέχρι σήμερα ένα ενιαίο πλαίσιο αντιμετώπισης των ρεμάτων με σκοπό την προστασία και ανάδειξη τους.

4. ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΑ ΣΕΝΑΡΙΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ

Από την παραπάνω αξιολόγηση των στοιχείων της ανάλυσης SWOT, προκύπτουν τρία εναλλακτικά σενάρια παρέμβασης που αφορούν το περιβάλλον της περιοχής μελέτης. Τα εναλλακτικά σενάρια παράχθηκαν με κύριο άξονα τις βασικές αρχές του περιβαλλοντικού σχεδιασμού της παρούσας εργασίας, που αφορά την ανάγνωση της περιβαλλοντικής διάστασης της περιοχής τόσο σε χωρικό και τομιακό επίπεδο όσο και σε τοπική και υπερτοπική κλίμακα. Η καταγραφή της σημερινής κατάστασης μαρτυρά τα έντονα περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά, με εμφανείς τις διαφορετικές ποιότητες των πράσινων χώρων. Σε μια λογική σεναρίων μελλοντικών εξελίξεων για τη χάραξη πολιτικών σε επίπεδο δήμου και πολιτείας καταλήγουμε στα εξής τρία σενάρια: σενάριο τάσεων, ήπιο σενάριο και τέλος ριζοσπαστικό σενάριο.

4.1 ΣΕΝΑΡΙΟ ΤΑΣΕΩΝ

A. Προσέγγιση

Το σενάριο τάσεων, ως σενάριο μηδενικής παρέμβασης, χαρακτηρίζεται από αδράνεια με ελάχιστες παρεμβάσεις, έλλειψη δράσεων και πρωτοβουλιών και γενικότερα από μια υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος. Ο ορεινός όγκος της Πάρνηθας καθώς και το σύνολο των δασικών εκτάσεων της περιοχής θα αλλοιωθούν από τις οικιστικές παρεμβάσεις και την αυθαίρετη δόμηση, τα ρέματα τις περιοχής θα συνεχίσουν να αποτελούν χλωματερές και το περιβαλλοντικό ενδιαφέρον της περιοχής θα μειωθεί κατακόρυφα. Η αντίληψη της περιοχής μελέτης ως όριο λεκανοπεδίου πιθανών να

προσελκύσει την εγκατάσταση νέων υποτροπικών ανεπιθύμητων χρήσεων. Η συρρίκνωση της ποικιλίας πρασίνου της περιοχής λόγω της συνολικής υποβάθμισης και της πιθανής εγκαταστάσεις οχλούσων και ρυπογόνων χρήσεων, θα έχει σαν αποτέλεσμα την περαιτέρω υποβάθμιση της καθημερινής ζωής των πολιτών και λόγω των συγκυριών της κρίσης. Οι ήδη υπάρχουσες οργανωμένες εγκαταστάσεις θα συνεχίσουν να μένουν ασυντήρητες και θα ελλοχεύει ο κίνδυνος ανάπτυξης θεματικών εσωστρεφών θυλάκων. Εάν οι πολιτικές προσέγγισης του Δήμου, δεν θέσουν το περιβάλλον στα πρωταρχικά θέματα συζήτησης, ως κύριο παράγοντα της βιωσιμότητας του Δήμου, τα ενδογενή μειονεκτήματα και οι απειλές από το εξωτερικό περιβάλλον θα ενισχυθούν με αποτέλεσμα να οδηγήσουν περὰ της φυσικής υποβάθμισης, σε μια ανισομερή και ταυτόχρονη ένταση των κοινωνικών ανισοτήτων.

B. Τάσεις

-Φυσικό περιβάλλον: Υποβάθμιση βιοποικιλότητας και κίνδυνος εμφάνισης ειδών προς εξαφάνιση. Απαξίωση ρεμάτων (πιθανός εγκιβωτισμός, ρύπανση). Ένταση ρύπανσης: ηχορύπανση από οχλούσες χρήσεις, κυκλοφοριακή ρύπανση. Ανεξέλεγκτη ρίψη απορριμμάτων και αποβλήτων.

- Πρωτογενής τομέας : Μείωση αγροτικής δραστηριότητας / απουσία χρήσης από το ΓΠΣ. Εξάλειψη γεωργικών εκτάσεων. Απώλεια συλλογικής μνήμης – ταυτότητας περιοχής.

-Δομημένο περιβάλλον : Ανάπτυξη θεματικών εσωστρεφών θυλάκων (όπως: Ολυμπιακό χωριό, στρατόπεδο ΚΑΠΟΤΑ) χωρίς σύνδεση με την τοπική κοινότητα. Αντίληψη περιοχής ως όριο λεκανοπεδίου, μεταφορά "ανεπιθύμητων" δραστηριοτήτων. Εκτεταμένη βιομηχανική δραστηριότητα σε βάρος του φυσικού περιβάλλοντος. Αυθαίρετη δόμηση στις προστατευόμενες περιοχές – καταπάτηση δασικών εκτάσεων. Αναξιοποίητο κτηριακό απόθεμα – εν δυνάμει εστία μόλυνσης. Ιδιωτικοποίηση ελεύθερων χώρων. Οικιστική ανάπτυξη – αυθαίρετη δόμηση.

-Πρακτικές – δράσεις δικτύωσης υπερτοπικής - τοπικής κλίμακας : Ελλιπές δίκτυο ΜΜΜ – απομόνωση περιοχής από την υπόλοιπη Αττική. Ανισομερής ανάπτυξη και ένταση των κοινωνικών ανισοτήτων.

προστατευόμενη έκταση Πάρνηθας	υποβαθμισμένη κοίτη ρεμάτων	ειδικές χρήσεις/
εσωστρεφείς θύλακες
περιαστικό πράσινο	παραποτάμιο πράσινο	
αστικό πράσινο		συσσώρευση
υπερτοπικών χρήσεων
γεωργική έκταση		

Εικόνα 4: Σενάριο τάσεων. Πηγή: ίδια επεξεργασία

4.2 ΗΠΙΟ ΣΕΝΑΡΙΟ

A. Προσέγγιση

Το ήπιο σενάριο χαρακτηρίζεται από την εφαρμογή του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου, του ΓΠΣ, με κύριους δρώντες την τοπική αυτοδιοίκηση, τους κατοίκους και τους τοπικούς φορείς. Στα πλαίσια που θέτει αυτό το σενάριο σημαντικότερες δράσεις είναι η βελτίωση του δικτύου ΜΜΜ και η απομάκρυνση - κατάργηση ανεπιθύμητων δραστηριοτήτων (π.χ. κέντρο κράτησης Αμυγδαλέζας). Αντίθετα έχουμε την παραμονή των περιοχών ΒΙΠΑ – ΒΙΟΠΑ στην παραρεμάτια περιοχή του Κηφισού ως εγκεκριμένες χρήσεις και χωροθετήσεις του ΓΠΣ.

Εμφανής είναι ο κίνδυνος σταδιακής υποβάθμισης του φυσικού περιβάλλοντος λόγω της οικονομικής κρίσης και της έλλειψης χρηματοδότησης προγραμμάτων προστασίας από την πολιτεία. Στο σενάριο αυτό μεγάλο βάρος δίνεται στην εθελοντική δράση και την συμμετοχή του δημότη με ποικίλους τρόπους σε διάφορες δράσεις που οργανώνονται από αρμόδιους φορείς και το Δήμο.

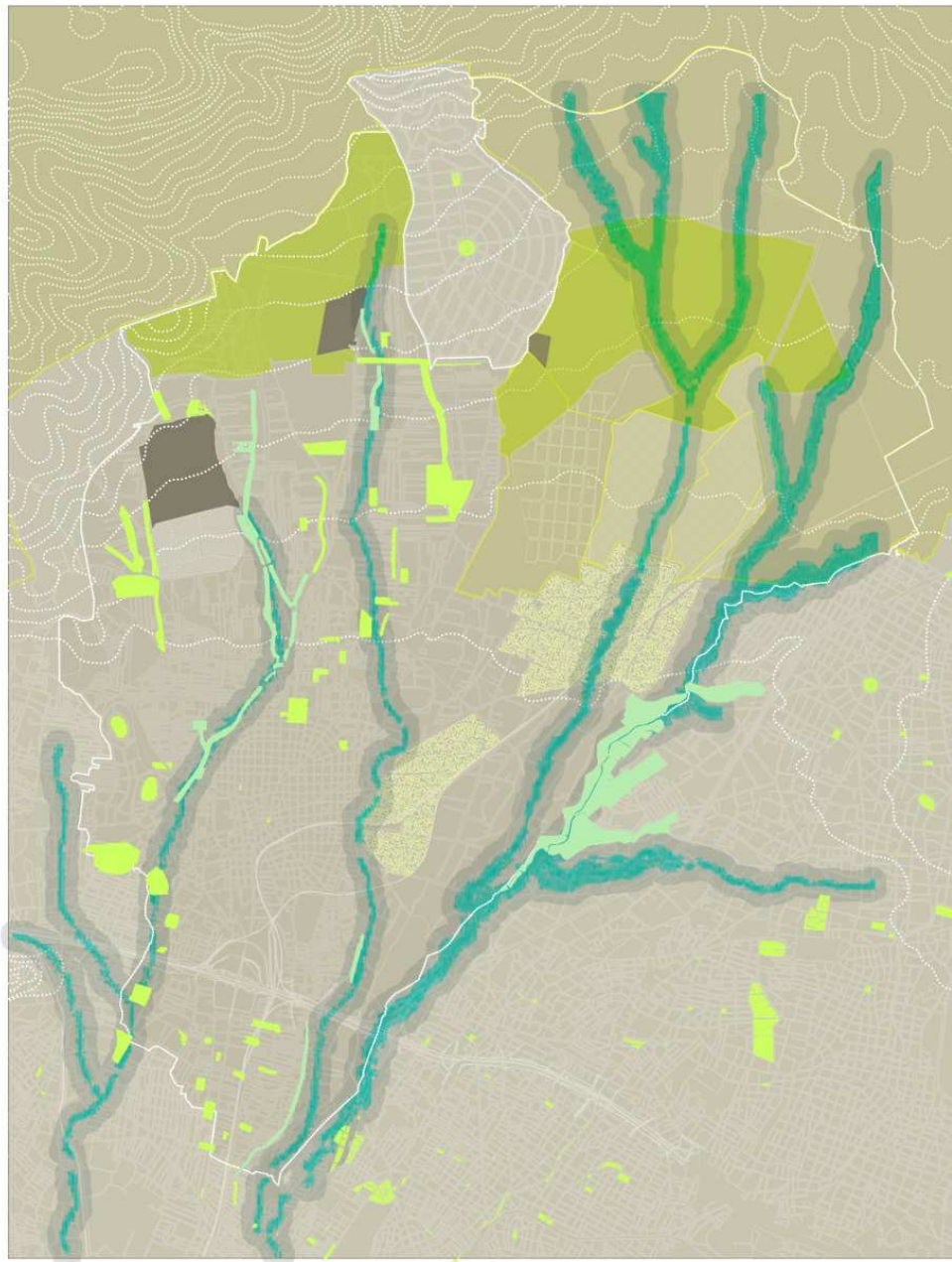
B. Παρεμβάσεις

-Φυσικό περιβάλλον: Εφαρμογή ισχύουσας περιβαλλοντικής νομοθεσίας / περιβαλλοντικών διατάξεων που περιλαμβάνονται στο Μεσοπρόθεσμο πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής (Ν.3986/2011) . Εφαρμογή Γ.Π.Σ.: παραμονή ΒΙΠΑ – ΒΙΟΠΑ στην παραρεμάτια περιοχή Κηφισού. Σταδιακή υποβάθμιση λόγω οικονομικής κρίσης και έλλειψης χρηματοδότησης προγραμμάτων προστασίας από την πολιτεία. Εθελοντικές δράσεις συμμετοχικής διαδικασίας από τους κατοίκους / εκπαιδευτικά προγράμματα προστασίας και αναδάσωσης.

-Πρωτογενής τομέας: Πρόγραμμα αύξησης της αγροτικής δραστηριότητας και δημιουργία κινήτρων όπως μειωμένα δημοτικά τέλη στις αγροτικές εκτάσεις. Παροχή ανεκμετάλλευτων εκτάσεων στους πολίτες για καλλιέργεια / παραγωγή αγροτικών προϊόντων για ευπαθείς κοινωνικές ομάδες. Προγράμματα συμμετοχικής διαδικασίας για τη διατήρηση και προστασία αστικού και περιαστικού πράσινου.

-Δομημένο περιβάλλον:Απομάκρυνση ανεπιθύμητων δραστηριοτήτων (κέντρο κράτησης Αμυγδαλέζας). Δημιουργία ελκυστικών συνθηκών (χαμηλές τιμές ενοικίων) για προσέλκυση νέων κατοίκων σε οργανωμένες εγκαταστάσεις (Ολυμπιακά ακίνητα) .

-Πρακτικές – δράσεις δικτύωσης υπερτοπικής - τοπικής κλίμακας: Βελτίωση δικτύου ΜΜΜ. Προγράμματα συμμετοχικής διαδικασίας κατοίκων στην διατήρηση και προστασία αστικού και περιαστικού πράσινου. Ενημέρωση πολιτών για τα προγράμματα δασοπροστασίας. Αναβάθμιση και προστασία χώρων πρασίνου, αναδασώσεις με συμμετοχή πολιτών.

Εικόνα 5 : Σενάριο τάσεων. Πηγή : ίδια επεξεργασία

4.3 ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΟ ΣΕΝΑΡΙΟ

A. Προσέγγιση

Το ριζοσπαστικό σενάριο χρησιμοποιεί ως υπόβαθρο θετικά στοιχεία του ήπιου με κύριο την πρόθεση για ενεργή συμμετοχή των πολιτών σε διάφορες δράσεις, ενώ αναλαμβάνει πιο δραστικά μέτρα στους υπόλοιπους τομείς. Στόχος είναι η ενεργοποίηση των στοιχείων εκείνων που απαρτίζουν την ταυτότητα του τόπου για τη δημιουργία κοινής βιωματικής εμπειρίας του χώρου από την πλευρά των κατοίκων. Στην προκείμενη περίπτωση το ριζοσπαστικό σενάριο ταυτίζεται με την πρόταση της ομάδας ως προς την προσέγγιση των περιβαλλοντικών ζητημάτων της περιοχής και ως προς τον τρόπο που αυτά συνδιαλέγονται με τις υπόλοιπες χωρικές, οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές διαστάσεις.

Σκοπός της ομάδας αποτέλεσε η ισοδύναμη αντιμετώπιση των διαφορετικών ποιοτήτων πρασίνου που εντοπίστηκαν. Η βαρύτητα με την οποία προσεγγίζουμε τον μικρό κήπο είναι η ίδια με αυτή του εθνικού δρυμού, τονίζοντας τις πολλαπλές και μοναδικές δυνατότητες που έχει κάθε χώρος ή χωρική ενότητα. Με τον τρόπο αυτό στοχεύουμε στην αποφυγή μιας ανισομερούς διαχείρισης ή κάθετης ιεράρχησης προτεραιοτήτων. Δημιουργούνται έτσι πόλοι ισοδύναμης δυναμικής που η διαφορετικότητά τους εγγείει στην κλίμακα, τη χρήση και την άμεση απεύθυνση, στην ιδιαίτερη ταυτότητά τους.

B. Παρεμβάσεις - δυνατότητες αξιοποίησης των φυσικών πόρων του δήμου

-Πάρνηθα: Δικτύωση ορεινού όγκου με τους υπόλοιπους της Αττικής. Δημιουργία δικτύου πράσινων διαδρομών. Κοινός τρόπος σήμανσης και εποπτικού υλικού. Συντήρηση υποδομών επισκεπτών. Αυστηρή τήρηση κανονισμών NATURA. Ένταση της προστασίας και ανάδειξη. Πόλος έλξης για επισκέψεις εκπαιδευτικού χαρακτήρα. Πεδίο θεωρίας και πράξης για την ανάπτυξη και ενεργοποίηση της περιβαλλοντικής συνείδησης και γνώσης

- Χειρισμός του πρασίνου με τάση ενοποίησης της διασπασμένης εικόνας του δήμου λόγω ετερόκλητων χρήσεων γης. Αντίστιξη μικρών ιδιόκτητων αγροτεμαχίων με τεράστιες εκτάσεις με υπερτοπική χρήση ΔΕΗ. ΕΥΔΑΠ, στρατός.

-Έμφαση - ανάδειξη και τόνωση των γεωργικών χρήσεων / εισαγωγή των γεωργικών εκτάσεων στο ΓΠΣ. Όπως έχει προαναφερθεί ο πρωτογενής τομέας αποτελούσε για πολλά χρόνια ζωογόνο παράγοντα υπερτοπικής κλίμακας και ταυτοποιητικό στοιχείο της περιοχής. Κοινοτικοί κήποι και διασύνδεσή τους με υπάρχουσες οργανώσεις αστικής καλλιέργειας της πόλης, αξιοποίηση των μικρών ιδιωτικών καλλιέργειών, δημιουργία δημοτικής αγοράς, ενεργοποίηση του ρόλου της Ανθοκομικής Έκθεσης, ή ακόμα μία ενδεχόμενη συνεργασία με τον Γεωπονικό Πανεπιστήμιο, θα μπορούσαν να αποτελέσουν πρακτικές και δράσεις δικτύωσης και ανταλλαγής νέων καθημερινών δυνατοτήτων.

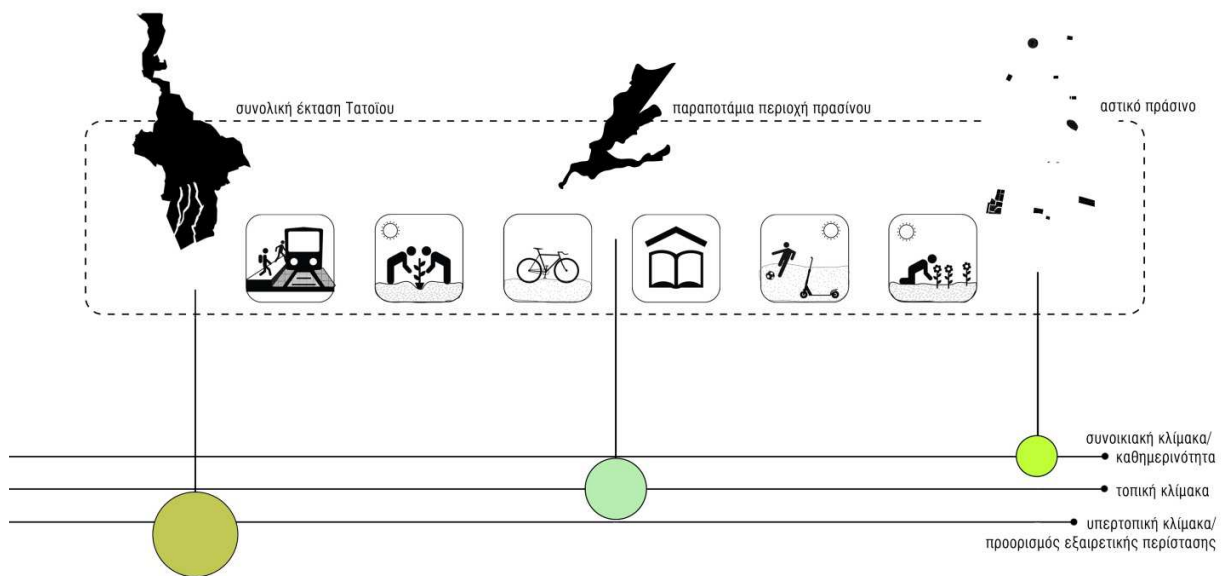
-Κηφισός και ρέματα: αποκάλυψη ρεμάτων και αποκατάσταση των οικοσυστημάτων τους, γαλάζιες διαδρομές μέσω των οποίων το φυσικό περιβάλλον διεισδύει στον αστικό ιστό, αποκαλύπτοντας νέες δυνατότητες για τους κατοίκους τόσο αναψυχής και ελεύθερου χρόνου, όσο επίλυσης πρακτικών ζητημάτων καθημερινότητας όπως άρδευση των καλλιέργειών.

-Απομάκρυνση όλων των ρυπογόνων λειτουργιών, βιοτεχνιών & βιομηχανιών κατά μήκος των ρεμάτων

ΒΙΠΑ-ΒΙΟΠΑ. Τήρηση πολύ αυστηρών κανονισμών σχετικά με τις εκπομπές και τα απόβλητα των εγκαταστάσεων. Η γειννίασή τους εξ' ορισμού επικίνδυνη για μόλυνση των υδάτων.

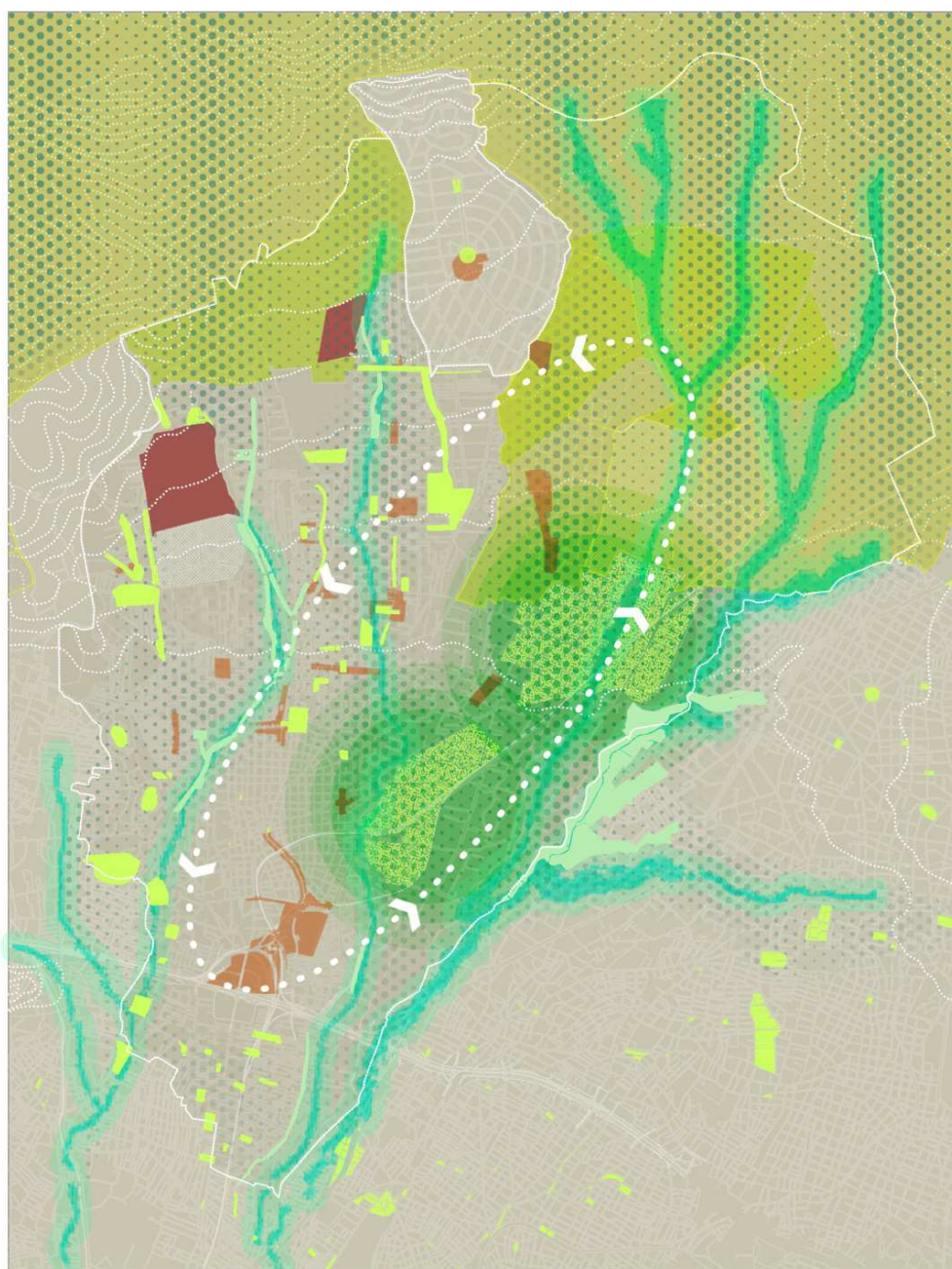
-Κατάργηση ανεπιθύμητων δραστηριοτήτων, συγκεκριμένα το κέντρο κράτησης Αμυγδαλέζας.

Βάση των παραπάνω βημάτων δημιουργείται ένα δίκτυο χωρικό και ταυτόχρονα ένα δίκτυο δραστηριοτήτων που δρα παράλληλα στην τοπική κλίμακα του δήμου και στην υπερτοπική κλίμακα της Αττικής. Το κατακερματισμένο αστικό πράσινο δέχεται την καθημερινότητα των κατοίκων της κάθε γειτονιάς, οι παραποτάμιες διαδρομές όπως και οι γεωργικές καλλιέργειες αφορούν ολόκληρο το δήμο και τέλος οι εκτάσεις της Αμυγδαλέζας, του Τατοΐου και κυρίως της Πάρνηθας ασκούν και δέχονται επιρροή σε και από, όλο το λεκανοπέδιο ίσως με μία πιο αραιή συχνότητα.

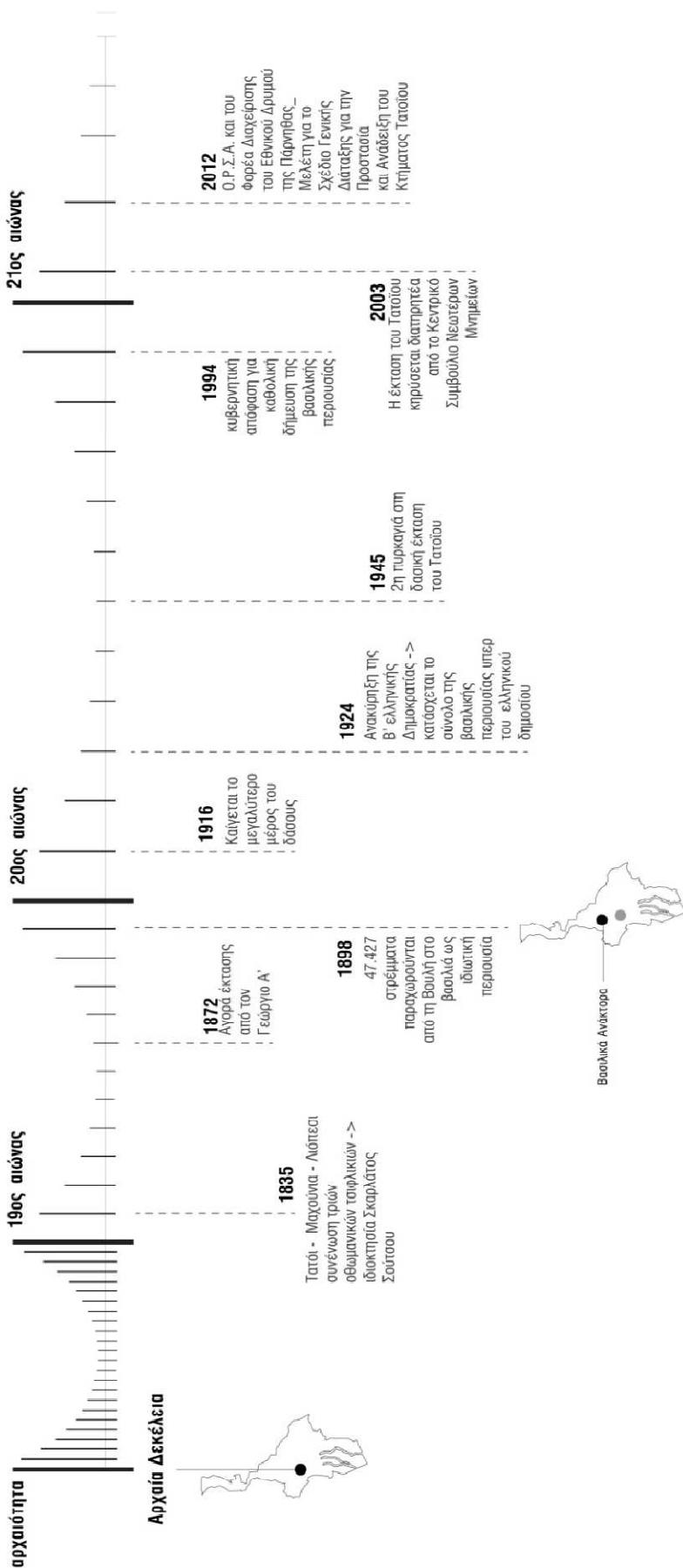

Εικόνα 6: Διάγραμμα δραστηριοτήτων/κλίμακας/συχνότητας - Πηγή: ίδια επεξεργασία

Ο δήμος παύει να αποτελεί όριο της πόλης και χώρο απόθεσης «ανεπιθύμητων» χρήσεων. Η μοναδικότητα της ταυτότητάς του αποκαλύπτεται ενεργά και όχι σε μία λογική εξωραϊσμού, και ο ίδιος επανασυνδέεται με ευρύτερες χωρικές κλίμακες δημιουργώντας ενεργούς, οριζόντιους δεσμούς δήμου- πόλης, καθημερινότητας- επίσκεψης, κατοίκου-περαστικού. Πρόκειται λοιπόν για το σενάριο μιας κλιμακούμενης περιβαλλοντικής αφύπνισης σε πολλαπλά επίπεδα.

Εικόνα 7: χάρτης πρότασης ριζοσπαστικού σεναρίου - Πηγή: ίδια επεξεργασία

«Το Τατόι αποτελεί μια εξαιρετικά σημαντική για την Αττική έκταση.... Εκτός από σημαντική από οικοσυστηματικής πλευράς περιοχή, αποτελεί και φραγμό μεταξύ της οικοδομικής εξάπλωσης της πόλης και των προστατευόμενων ορεινών δασικών οικοσυστημάτων της Πάρνηθας. Στο συνολικό σύστημα οικοτόπων της Αττικής, το Τατόι αποτελεί γέφυρα μεταξύ του ορεινού όγκου της Πάρνηθας και αυτού της Πεντέλης, άρα και σημαντικό κρίκο στο δακτύλιο ορεινών οικοσυστημάτων που περιβάλλουν το Λεκανοπέδιο. Από υδρολογικής πλευράς, ο χώρος είναι αφετηρία σημαντικού τμήματος του προστατευόμενου υδρολογικού δικτύου του Κηφισού, φιλοξενώντας κάποια από τα λίγα τμήματα του Κηφισού που είναι ακόμα ανέπαφα. Όλα αυτά καθιστούν το Τατόι έναν χώρο-κλειδί στην τοπική και οικολογική λειτουργία της Αττικής...».

Κωνσταντίνος Δοξιάδης, αρχιτέκτων και πολεοδόμος

Πηγή:
http://www.tatoi.org/?page_id=73,
 επίσκεψη 1/9/2014

Εικόνα 8:
 Ιστορικό χρονοδιάγραμμα κτήματος Τατοΐου, πηγή: Σταματοπουλος Κ.(2003) & ίδια επεξεργασία

5. ΧΩΡΙΚΗ ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ - ΚΤΗΜΑ ΤΑΤΟΪΟΥ

Α. Σύντομη περιγραφή

Εικόνα 9: Εντοπισμός κτήματος Τατοΐου και περιοχής παρέμβασης (βασιλικά ανάκτορα) σε σχέση με λοιπό δήμο Αχαρνών - πηγή: ίδια επεξεργασία

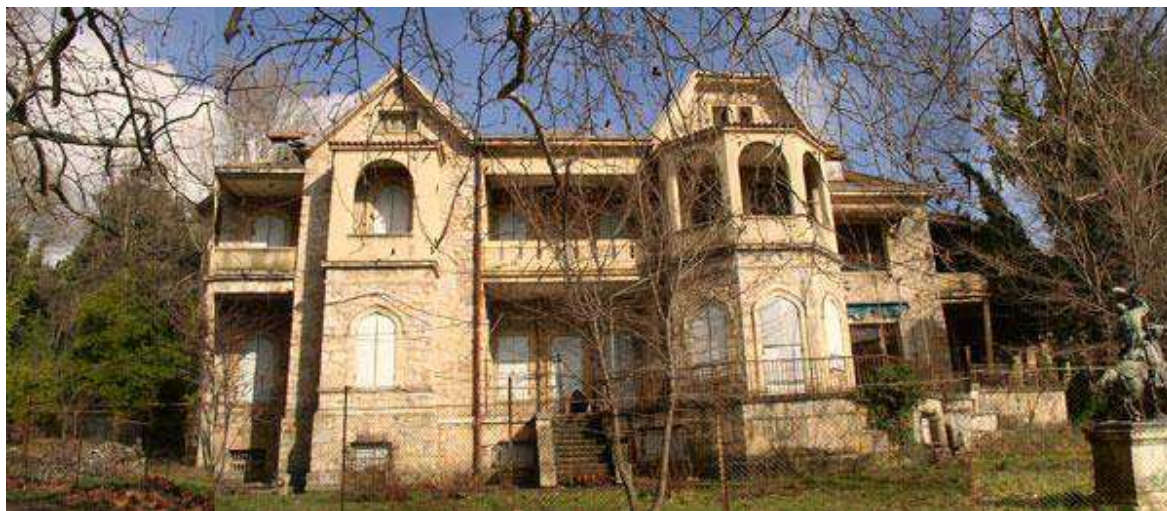
Ως περιοχή εξειδίκευσης επιλέγεται το παλαιό βασιλικό κτήμα του Τατοΐου το οποίο χωροθετείται στα βόρεια και ανατολικά του Δήμου Αχαρνών και απέχει περίπου 2χλμ από τις τελευταίες κατοικίες του δήμου και 15 χιλιόμετρα από την Αθήνα. Γειτνιάζει με τον ορεινό όγκο της Πάρνηθας και άρα χαρακτηρίζεται από κοινά περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά με αυτή. Στο κτήμα βρίσκονται οι εναπομείνουσες εγκαταστάσεις του θερινού ανακτόρου της πρώην ελληνικής βασιλικής οικογένειας. Το αρχαίο και τρέχον επίσημο όνομα της περιοχής είναι Δεκέλεια.

Η περιοχή ταυτίστηκε σε μεγάλο βαθμό με την βασιλική οικογένεια από το τέλος του 19^{ου} αιώνα και καθ' όλη τη διάρκεια του 20^{ου} με τα τελευταία χρόνια να έρχεται στην επικαιρότητα για το ιδιοκτησιακό της καθεστώς, διαμάχη ελληνικού κράτους και πρώην βασιλικής οικογένειας. (βλ. εικ. 1, ιστορικό χρονοδιάγραμμα κτήματος)Το 2003 κρίθηκε από το Κεντρικό

Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων διατηρητέα έκταση και μέχρι σήμερα κανένα ίχνος αυτής της απόφασης δεν μαρτυρά μια επίσκεψη στο χώρο. Παρά την εικόνα εγκατάλειψης το κτήμα έχει αρκετούς επισκέπτες όλων των ηλικιών κυρίως ηλιόλουστα Σαββατοκύριακα. Το 2007 η ελληνική κυβέρνηση ανακοίνωσε τις προθέσεις της για μετατροπή του κτήματος σε μουσείο.

Εικόνα 10: Πανοραμική άποψη του κτήματος Τατοΐου –
πηγή:<https://www.flickr.com/photos/nikosv/3369819679/in/photostream/>

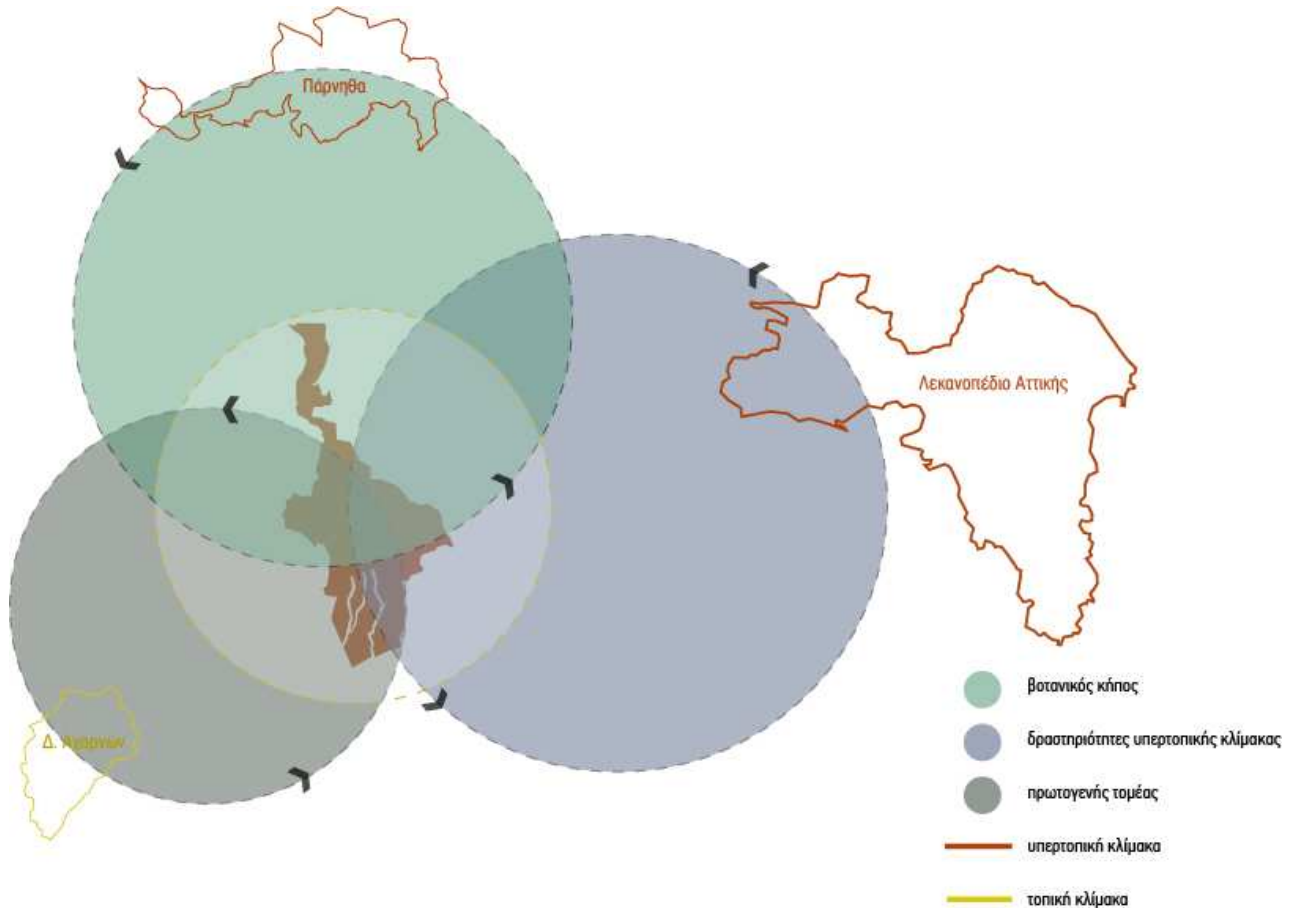
Εικόνα 11: Άποψη ανακτόρων - πηγή : MONUMENTA (2012)

Η διαμορφωμένη μέχρι σήμερα κατάσταση εγείρει σημαντικό κίνδυνο πυρκαγιάς. Απουσιάζει οποιασδήποτε μέριμνα από πλευράς του κρατικού μηχανισμού για την απομάκρυνση εύφλεκτων στοιχείων (ξερόχορτα, κλαδιά, παλιά δέντρα κ.α.) καθώς και μια συνολική πρόταση πυρόσβεσης και προστασίας του κτήματος. Όσον αφορά τις κτιριακές εγκαταστάσεις, ένα πολύ μεγάλο ποσοστό αυτών είναι σε αθλία κατάσταση με αποτέλεσμα να είναι ορατός ο κίνδυνος πλήρους κατάρρευσής τους. Ωστόσο στην ευρύτερη περιοχή που αναπτύσσεται κατά μήκος της οδού Τατοΐου παρατηρούνται διάφορες χρήσεις που σχετίζονται τόσο με την αναψυχή αλλά και μικρές εμπορικές μονάδες, με τάσεις

εξάπλωσης, με αποτέλεσμα την αλλοίωση του περιβάλλοντος αλλά και της ταυτότητας της περιοχής. Ωστόσο την εικόνα εγκατάλειψης έρχεται να συμπληρώσει η ρίψη σκουπιδιών σε διάφορα σημεία του κτήματος, παλαιών οικοδομικών μπαζών, δίνοντας την εικόνα της απόλυτης υποβάθμισης της περιοχής.

Εικόνες 12-13: Εγκαταλελειμένες εγκαταστάσεις Τατοίου – πηγή: greek architects

Εικόνα 10: Διαγραμματική απόδοση πολλαπλών κλιμάκων επιρροής πρότασης παρέμβασης - πηγή: ίδια επεξεργασία

Β. Πρόταση παρέμβασης

Η περιοχή της Πάρνηθας, φυσική συνέχεια της οποίας είναι το Τατόι, ο δασικός της πλούτος και η υψηλή βιοποικιλότητα της περιοχής συνθέτουν ένα περιβαλλοντικό πλούτο που χρίζει προστασίας από παντός είδους κινδύνους. Πέρα από μια κρατική μηχανή καλά οργανωμένη που μπορεί να φέρει εις πέρας αυτή την απαίτηση, μια μακροπρόθεσμα θετική με περισσότερους παραλήπτες αντιμετώπιση θα είναι η συνεχής περιβαλλοντική εκπαίδευση και ενημέρωση. Προς αυτή την κατεύθυνση κρίνεται εύστοχη η πρόταση δημιουργίας ενός **πρότυπου βοτανικού κήπου** στον πυρήνα του παλιού βασιλικού αγροκτήματος, στους πρόποδες του όρους της Πάρνηθας, όπου σε συνδυασμό με μια περιβαλλοντική αξιοποίηση και των υπόλοιπων εκτάσεων του κτήματος, καλλιέργιες και κτηριακές εγκαταστάσεις, μπορεί να αποτελέσει ένα οργανωμένο «πνεύμονα» πρασίνου και πολιτισμού για αναψυχή, περιβαλλοντική ενημέρωση και ευαισθητοποίηση.

Ένας δεύτερος/επόμενος στόχος της συγκεκριμένης παρέμβασης, πέρα της περιβαλλοντικής συνεισφοράς και ανάδειξης, είναι η επανασύνδεση του δήμου Αχαρνών -μέρος του οποίου θεωρείται στην παρούσα εργασία το Τατόι- με ευρύτερες χωρικές κλίμακες αξιοποιώντας την ιδιαίτερη περιβαλλοντική του ταυτότητα.

- να επαναπροσδιορίσει τη σχέση του με τον ορεινό όγκο της Πάρνηθας με πιο ουσιαστικό τρόπο και
 - να επανασυνδεθεί με υπερτοπικές κλίμακες όπως του λεκανοπεδίου και ολόκληρης της Αττικής
- Αυτή η πρόθεση θα καταστεί πιο σαφής στη συνέχεια και μετά την πιο αναλυτική περιγραφή του προτεινόμενου Βοτανικού κήπου.

B.1 Βοτανικό κήπος- Η αντανάκλαση του Δρυμού της Πάρνηθας

Γενικά

Ο Βοτανικός κήπος ορίζεται ως μία προστατευόμενη έκταση στην οποία φυτεύονται είδη χλωρίδας ανάλογα με το χαρακτήρα κάθε φορά που του δίνεται. Στόχος είναι η διατήρηση και η προβολή της βιοποικιλότητας ενός ή περισσοτέρων τύπων βλάστησης. Οι Βοτανικοί κήποι στο πλαίσιο του έργου τους να διατηρήσουν τη χλωριδική βιοποικιλότητα έχουν αναλάβει να διδάξουν στους ανθρώπους τη σημασία των φυτών για την ανθρώπινη ζωή, αλλά και το οικοσύστημα του πλανήτη. Οι επισκέπτες έρχονται σε επαφή με τη χλωρίδα της επιλεχθείσας προς ανάδειξη περιοχής χωρίς να χρειάζεται να την επισκεφτούν. Στην ειδική περίπτωση που η εν λόγω περιοχή είναι χαρακτηρισμένη ως προστατευόμενη περιβαλλοντικά και με περιορισμένη πρόσβαση του κοινού, ο Βοτανικός κήπος αναλαμβάνει έναν ακόμα ρόλο μέσω της μίμησης του προστατευόμενου οικοσυστήματος. Προλαμβάνει τον κίνδυνο καταστροφής ειδών από αθρόες επισκέψεις. Μεγαλύτερο πλήθος ανθρώπων μπορούν να γνωρίσουν αυτό το ιδιαίτερο φυσικό κάλος χωρίς ταυτόχρονα να επιβαρύνεται το οικοσύστημα. Έτσι, επιτυγχάνεται ο στόχος της ενημέρωσης και δημιουργούνται οι συνθήκες προώθησης της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης, που έχει ως τελικό στόχο οι κοινωνίες να καταστούν περιβαλλοντικά υπεύθυνες.

Ειδικά

Σε αυτές ακριβώς τις στοχεύσεις προσβλέπει και η παρούσα πρόταση. Πρωταγωνιστής εδώ είναι ο ορεινός όγκος της Πάρνηθας. Η χλωρίδα της Πάρνηθας χαρακτηρίζεται από υψηλής οικολογικής σημασίας είδη, πολλά από τα οποία είναι ενδημικά της περιοχής, δηλαδή φύονται μόνο στην περιοχή της Πάρνηθας και πολλά προστατεύονται με βάση την Κοινοτική και την Εθνική νομοθεσία. Οι κανονισμοί που διέπουν τους Εθνικούς Δρυμούς και αυτόν της Πάρνηθας, δημιουργούν ένα περιορισμένο πλαίσιο επισκέψεων για το κοινό, όπως περιγράφηκε παραπάνω. Στην προκειμένη περίπτωση ο Βοτανικός κήπος αφού θα αποτελέσει μια αντανάκλαση του φυσικού οικοσυστήματος της Πάρνηθας θα άρει τις όποιες περιοριστικές γραμμές δημιουργούνται στην προσπάθεια προστασίας σημαντικών οικοσυστημάτων.

Το 2012 συντάχθηκε ύστερα από διαγωνισμό του Οργανισμού Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας (ΟΡΣΑ) πρόταση αξιοποίησης του κτήματος από τη μελετητική ομάδα που την εκπόνησε. Η παρούσα πρόταση, πατώντας στις γενικές αρχές της συγκεκριμένης έρευνας, θέτει τον Βοτανικό κήπο στο επίκεντρο των λοιπών παρεμβάσεων οι οποίες οργανώνονται και νοηματοδοτούνται από αυτόν.

Ο Βοτανικός κήπος, ως ένα "φυσικό" εκθετήριο και σε συνδυασμό με άλλες παράλληλες δραστηριότητες θα παρέχει χρήσιμη πληροφορία στους ερευνητές ενώ ταυτόχρονα θα δίνει στο ευρύ κοινό τη δυνατότητα να μάθει περισσότερα για τα φυτά, την ανάπτυξή τους, την οικολογική τους σημασία αλλά και την αξία που έχουν ορισμένα για τον άνθρωπο. Θα μετατραπεί σε έναν πόλο έλξης περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος που δύναται να υπερβεί τα στενά όρια του δήμου.

Πιο αναλυτικά στον βοτανικό κήπο που προτείνεται να δημιουργηθεί, μπορούν να λάβουν χώρα διάφορες δραστηριότητες και δράσεις, όπως:

- Ευαισθητοποίηση του κοινού σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος και διατήρησης της αυτοφυούς χλωρίδας της περιοχής, όπως βοτανικές ξεναγήσεις, προβολές των συλλογών κ.α.
- Μετάδοση πληροφορίας και γνώσης σε θέματα που αφορούν στη χρήση και ωφέλεια των φυτών (μαθήματα βοτανικής και προστασίας ειδών για αρχάριους, φυτοκομία και δενδροκομία).
- Διοργάνωση εκπαιδευτικών σεμιναρίων προς κάθε ενδιαφερόμενο σε ζητήματα σχετικά με την προστασία της βιοποικιλότητας.
- Επισκέψεις Δημοτικών Σχολείων, Γυμνασίων και Λυκείων στο Βοτανικό κήπο (Εργαστήρια Εικαστικών Τεχνών, Εκθέσεις Φωτογραφίας, Χαρακτικής, Περιβαλλοντικά Παιχνίδια, Βοτανικές Ξεναγήσεις, Περίπατοι ανακαλύψεων).
- Επιστημονική και τεχνική υποστήριξη προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης που τυχόν μπορεί να εκπονηθούν από εκπαιδευτικούς και μαθητές σχολείων της περιοχής.

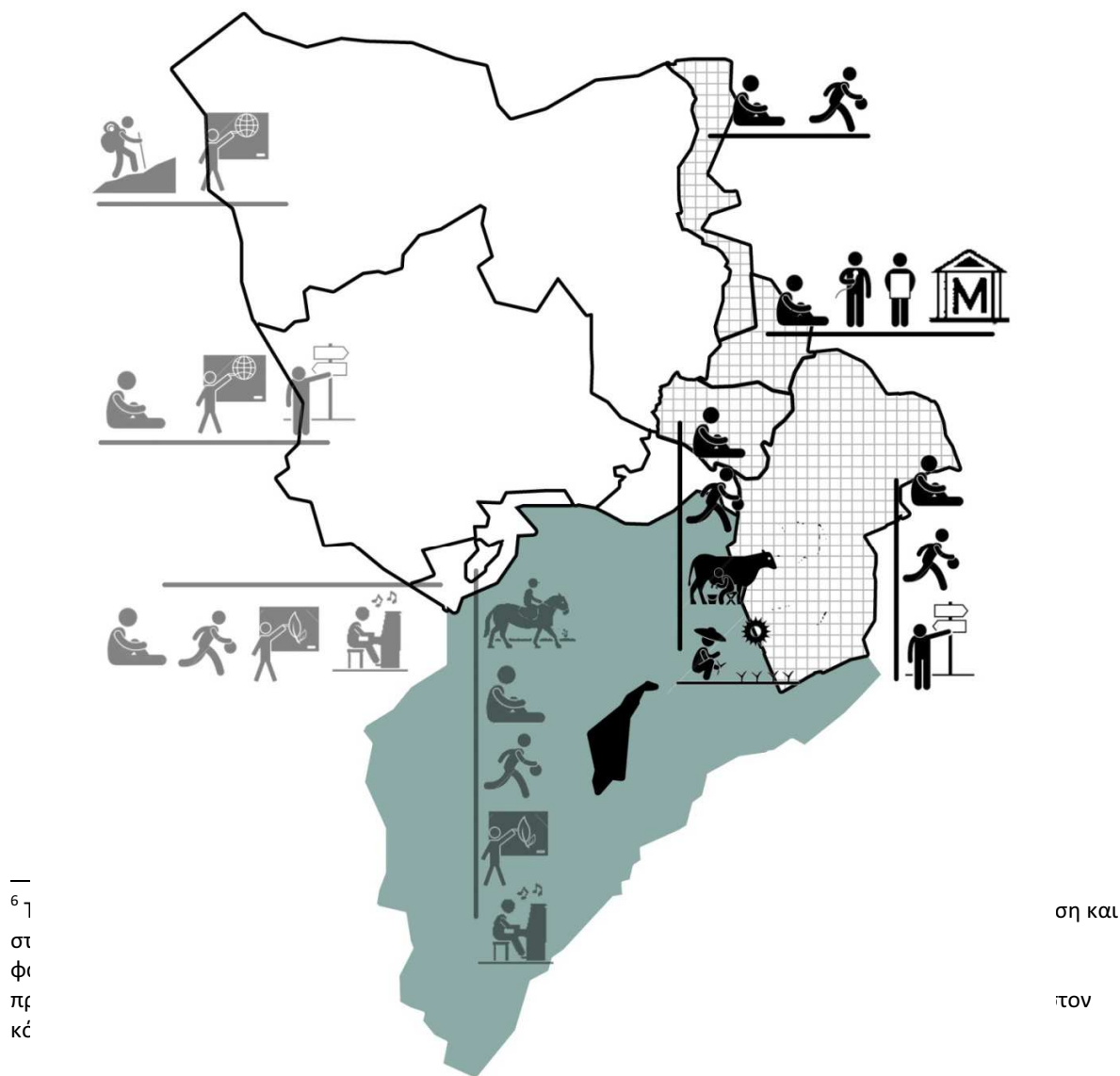

Εικόνα 11: Χάρτης παρέμβασης & χωροθέτησης των προτεινόμενων δραστηριοτήτων. Ποσοστιαία εδαφική έκταση έκτασης - πηγή: ίδια επεξεργασία

Τα παλαιά κτίσματα στην ενότητα του βασιλικού κτήματος (βουστάσια, χοιροστάσια, βοηθητικοί χώροι κ.α) μπορούν να αποτελέσουν τους χώρους υποστήριξης του έργου του βοτανικού κήπου. Στους χώρους αυτούς θα μπορούσαν να λειτουργήσουν κέντρο περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και ενημέρωσης των επισκεπτών, συνεδριακό κέντρο, χώροι πολιτιστικών δράσεων (εκθέσεις φωτογραφίας, εικαστικές εκθέσεις) αναψυκτήριο και εστιατόριο, θερμοκήπια, ερμπαρίο (*Herbarium*) αποθηκευτικοί χώροι κ.α.

Επιπλέον, ένα κομμάτι της έκτασης του κτήματος μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την καλλιέργεια και την παραγωγή αρωματικών φυτών. Τα αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά αποτελούν τα τελευταία χρόνια μια πολύ δυναμική εναλλακτική καλλιέργεια με αυξημένη εμπορική ζήτηση ανά τον κόσμο.

Είναι είδη που μπορούν να καλλιεργηθούν κυρίως σε ημιορεινές αλλά και τις εύφορες πεδινές καλλιεργούμενες περιοχές.⁶ Ο τομέας αυτών των φυτικών ειδών στη χώρα μας έχει αναπτυχθεί πάρα πολύ λίγο. Πολύ πρόσφατα ξεκίνησαν πιο οργανωμένες καλλιέργειες σε περιοχές της Θεσσαλίας και της Στερεάς Ελλάδας που αφορούν τη **μέντα, το μελισσόχορτο, το βασιλικό, το χαμομήλι, τη λεβάντα, το φασκόμηλο, το τσάι του βουνού, το τριαντάφυλλο** κ.λ.π., οι οποίες όμως βρίσκονται σε αρχικά στάδια και σε πολύ μικρή κλίμακα. Εκτός από την καλλιέργεια των αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών ως είδη προς παρατήρηση και ενημέρωση των επισκεπτών, είναι εφικτό να δρομολογηθεί και η καλλιέργεια ποσοτήτων τέτοιων φυτικών ειδών για εμπορική χρήση. Τα είδη αυτά θα μπορούν να πωλούνται μέσα στους χώρους αναψυχής του βοτανικού κήπου αλλά και διατίθενται σε εμπορικά καταστήματα προς πώληση. Με αυτό τον τρόπο μπορεί να εξασφαλιστεί ένα χρηματικό ποσό το οποίο θα είναι απαραίτητο για τα λειτουργικά έξοδα του κήπου.

Εικόνα 12: Χάρτης επιτρεπόμενων χρήσεων εντός των επιμέρους ζωνών προστασίας του τμήματος της Πάρνηθας που ανήκει στο Δήμου Αχαρνών και του κτήματος Τατοΐου σύμφωνα με ΠΔ 337/2007, πηγή: ΠΔ 337/2007 - ίδια επεξεργασία

B.2 Βοτανικό κήπος- Διασύνδεση σε υπερτοπική κλίμακα

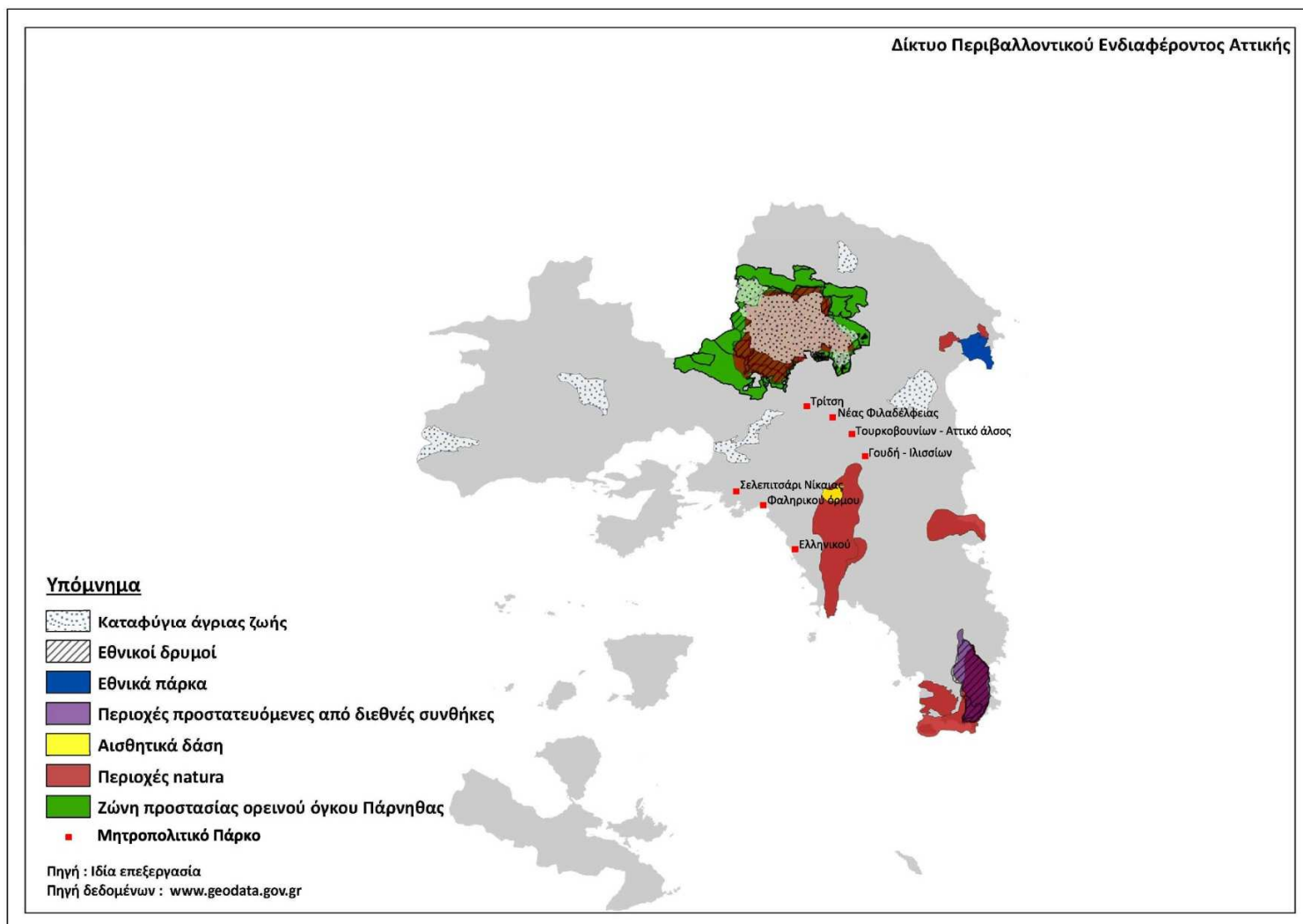
Έχοντας πλέον καταστήσει σαφή τον χαρακτήρα του Βοτανικού κήπου και τον ρόλο που καλείται να επιτελέσει, γίνεται ανάλυση και της δεύτερης στόχευσης της προτεινόμενης παρέμβασης που αφορά πλέον την υπερτοπική κλίμακα μεταξύ δήμων και ευρύτερα της περιφέρειας Αττικής.

Μέσα από την αξιοποίηση του κτήματος Τατοΐου, ο Δήμος Αχαρνών επανακτά ένα από τα καλύτερα στοιχεία της περιβαλλοντικής του ταυτότητας ενώ ταυτόχρονα επενδύει σε μια πιο ουσιαστική σχέση με την Πάρνηθα με άμεσο και έμμεσο τρόπο. Στη συνέχεια θα αναλυθεί η συνεισφορά της πρότασης στο εσωτερικό του δήμου και με προεκτάσεις στο επίπεδο της καθημερινής ζωής των κατοίκων του. Μέχρι εδώ όμως γίνεται ήδη σαφές ότι ο δήμος μπορεί να λειτουργήσει σαν πύλη για την Πάρνηθα μέσω του κτήματος Τατοΐου, κάτι που απευθύνεται σε ένα ευρύ κοινό που ξεπερνά τα όρια τοπικού ενδιαφέροντος και κοντινών δήμων. Μια τέτοια παρέμβαση τοποθετεί τον δήμο μεταξύ άλλων γνωστών τουριστικών προορισμών της Αττικής τόσο για αλλοδαπούς επισκέπτες όσο και για κατοίκους Αττικής σαν πιθανή διέξοδο από την πόλη στην διάρκεια του Σαββατοκύριακου. Επιπλέον, η διαχείριση αυτής της παρέμβασης και η δικτύωσή της με άλλα περιβαλλοντικά τοπία της Αττικής θα ενισχύσει την επισκεψιμότητα του ίδιου και των υπόλοιπων, ενώ θα συμβάλει σε μια από κοινού οργάνωση και προβολή των ιδιαίτερων στοιχείων του καθενός. (εικ. ...)

Σημαντικός παράγοντας σε όλη αυτή την προσπάθεια διαφαίνεται να είναι η επίλυση των μεταφορών μέσα από την οπτική της βιώσιμης κινητικότητας. Ποια υφιστάμενα στοιχεία του δικτύου μεταφορών θα αξιοποιηθούν ώστε οι επισκέπτες του νέου περιβαλλοντικού τοποσήμου δεν θα παρακάμπτουν το δήμο αλλά ταυτόχρονα δεν θα τον επιβαρύνουν.

Θα μπορέσει έτσι πολύ εύκολα να καταλάβει ένα σημαντικό κομμάτι στην πίτα των περιβαλλοντικών προορισμών ιδιαίτερου φυσικού κάλλους σε ευρύτερη κλίμακα. Με ένα κατάλληλο δίκτυο προσβάσεων και με την αξιοποίηση των υφιστάμενων συγκοινωνιακών κόμβων, ο δήμος Αχαρνών μπορεί να γίνει η πύλη για τον υπερτοπικό πλέον πόλο ενδιαφέροντος. Θα πάψει να αποτελεί όριο ευρύτερων χωρικών ενότητων και θα μετατραπεί σε αναπόσπαστο ζωτικό τμήμα τους με αμφίδρομες αλληλεπιδράσεις.

[Η Ελλάδα θεωρείται από άποψη χλωρίδας ο παράδεισος των βοτανικών και δίκαια. Αναρίθμητες είναι οι αποστολές, ακόμη και των φοιτητών, από χώρες της Ευρώπης όπως η Γερμανία, η Ολλανδία, η Δανία για την μελέτη των ελληνικών φυτών. Υπάρχουν σήμερα στη χώρα μας διαπιστωμένα με έγκυρο τρόπο πάνω από 6000 είδη φυτών. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφέρουμε και την αφθονία, στον ελληνικό χώρο, ενδημικών φυτών (πάνω από 1100 είδη και υποείδη). Δηλαδή, φυτικών ειδών τα οποία έχουν αναπτυχθεί και εξελιχθεί μόνο στη χώρα μας. Αυτός ο ανυπέρβλητος πλούτος είναι, σε γενικές γραμμές, άγνωστος στο ευρύτερο κοινό που θεωρεί ότι μόνο το δάσος σημαίνει προστασία του περιβάλλοντος.]

Εικόνα 13: Χάρτης περιβαλλοντικών τοποσήμων Αττικής - πηγή www.geodata.gov.gr & ιδία επεξεργασία

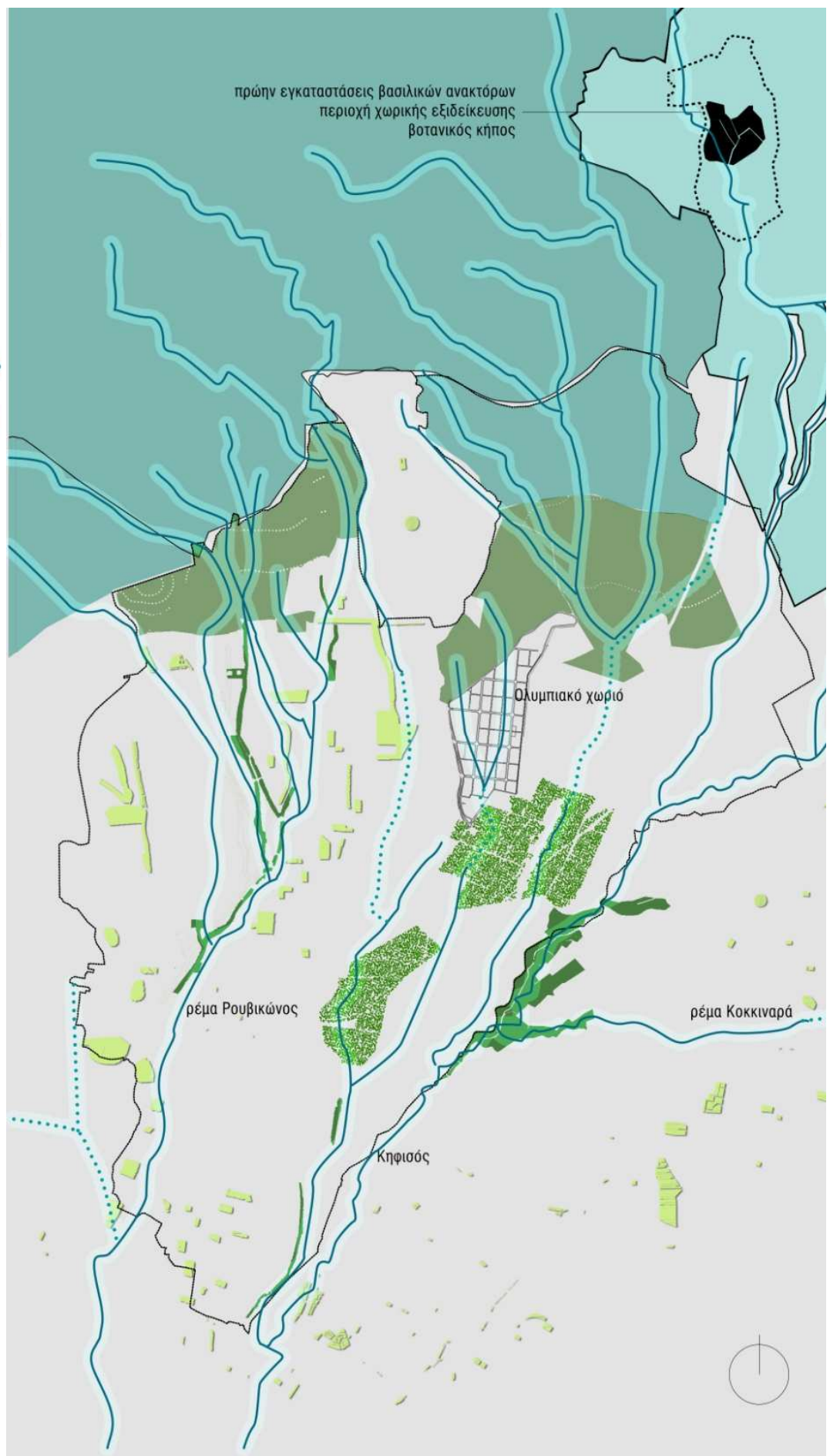
B.3 Βοτανικό κήπος- Διασύνδεση σε τοπική κλίμακα

Για την τοπική κλίμακα, το Τατόι θα ενεργοποιήσει εκ νέου το λανθάνον φυσικό δυναμικό της περιοχής, Η περιβαλλοντική γνώση που θα παρέχει στους επισκέπτες θα συμβάλλει στην περιβαλλοντική συνείδηση. Αυτή με τη σειρά της θα προστατέψει από μελλοντικούς κινδύνους το φυσικό περιβάλλον ενώ θα το ωθήσει σε επιπλέον ανάδειξή του. Οι κάτοικοι θα βρουν κίνητρα στην ενασχόληση με τους ιδιωτικούς τους κήπους μέσα από προγράμματα που μπορεί να οργανώνονται στα πλαίσια της λειτουργίας του κτήματος.

Σε πιο πρακτικό επίπεδο, σπόροι και ποικιλίες που θα παράγονται στις καλλιεργήσιμες εκτάσεις του κτήματος μπορούν να μεταβιβάζονται και να καλλιεργούνται από τις ομάδες κατοίκων του δήμου δίνοντας άλλη πνοή στον **πρωτογενή τομέα παραγωγής**. Θα ενταθεί η παρουσία καλλιεργήσιμων εκτάσεων στις παραποτάμιες εκτάσεις λόγω ευνοϊκών συνθηκών. Συνδυαστικά και παράλληλα με αυτό, μια ελεγχόμενη και μη εντατική εκμετάλλευση αυτής της δραστηριότητας μπορεί με τη σειρά της να ενεργοποιήσει το **δευτερογενή τομέα παραγωγής** με βιοτεχνίες συσκευασίας και ήπιας επεξεργασίας των παραγόμενων γεωργικών προϊόντων.

Με αυτόν τον τρόπο επιδιώκεται να πάψει η γειτνίαση με αυτό το μοναδικό φυσικό οικοσύστημα να παραμένει σε μια χωρική μόνο μετάφραση. Να διαμορφώσει μια σχέση που φτάνει μέχρι το επίπεδο της καθημερινής ζωής των δημοτών με ποικίλους τρόπους όπως αυτοί που περιγράψαμε.

Έτσι, η τελική εικόνα του δήμου μετά την αξιοποίηση του κτήματος Τατοΐου με την δημιουργία Βοτανικού κήπου και άλλων συμβατών και συμπληρωματικών δραστηριοτήτων θα είναι μια κλιμακούμενη περιβαλλοντική αφύπνιση σε πολλαπλά επίπεδα που θα φτάνουν να επηρεάζουν την καθημερινή ζωή των πολιτών. Από τον υπερτοπικό πόλο του κτήματος και μέσω των παραρεμάτων καλλιεργήσιμων εκτάσεων από τα ρέματα που πηγάζουν από την Πάρνηθα, οι μικρές δημοτικές και ιδιωτικές καλλιέργειες αναζωογονούνται και ανατροφοδοτούνται.

- Εθνικός Δρυμός Πάρνηθας
- Βοτανικός κήπος Τατοΐου
- Περιστικό πράσινο
- Παραποτάμιο πράσινο
- Γεωργική έκταση
- Ιδιωτικοί κήποι - αστικό πράσινο

Εικόνα 14: Χάρτης νέων διαμορφωμένων περιβαλλοντικών συνθηκών Δήμου Αχαρνών μετά πρόταση παρέμβασης στο κτήμα Τατοΐου και διαγραμματικό υπόμνημα αυτού

- πηγή: ίδια επεξεργασία

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

- Allen, J., Massey, D., Cochrane, A., *Rethinking the region*, 1998, London: Routledge.
- Massey, D., *For space*, 2005, London: Sage.

Ελληνόγλωσση

- Αραμπατζής Θ. 1998, θάμνοι και δέντρα στην Ελλάδα, Τόμος 1. - Οικολογική κίνηση Δράμας, ΤΕΙ Καβάλας
- Αραμπατζής Θ. 1998, θάμνοι και δέντρα στην Ελλάδα, Τόμος 2. - Οικολογική κίνηση Δράμας, ΤΕΙ Καβάλας
- Γεωργιάδης Θ. 2004, Οικολογία βλάστησης. - Εκδόσεις Πανεπιστημίου Πατρών.
- Ίδρυμα Μποδοσάκη 1996. Το περιβάλλον στην Ελλάδα. - Κίνηση Πολιτών, Σύλλογων Ελλήνων Πολεοδόμων και Χωροτακτών, WWF ΕΛΛΑΣ
- Καταρτζής Ν. Αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά, Τόμος 15. Εκδόσεις Ψύχαλου. Τρούμπης Α. 1996. Εισαγωγή στην Οικολογία - Εκδόσεις Τυπωθήτω
- Λαζαρίδης Κ., Βοτανικοί Κήποι: Προτάσεις αξιοποίησης του Βοτανικού κήπου του πανεπιστημίου Πατρών.
- ΟΡΣΑ (2011), *Αθήνα πολιτιστική πρωτεύουσα: Στρατηγικές προτεραιότητες του ρυθμιστικού σχεδίου Αθήνας/Αττικής 2021*, <http://www.organismosathinas.gr/>.
- Παναγιωτάτου, Ε. Σαμαρτζής, Π. επιμ. *Συμμετοχική επικοινωνία και τοπική ανάπτυξη: Διαμορφώνοντας προοπτικές ανάπτυξης σε περίοδο κρίσης: Ένα πείραμα στον πρώην Δήμο Αυλώνος Νομού Ευβοίας*. Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο. Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. Αθήνα, 2012.
- Σταματοπουλος Κ., 2003, Το χρονικό του Τατσιου, Αθήνα ΚΑΠΟΝ
- Τσαντίλης, Δ. Χατζημήτρος Κ, *Η Περιβαλλοντική πολιτική*.

Ιστότοποι

- http://courses.arch.ntua.gr/el/proseggiseis_toy_efarmosmenoy_astikoy_sxediasmos_sthn_ella_da/ekpaideytiko_yliko/periballon_kai_astikos_sxediasmos.html
- <http://www.monumenta.org/article.php?IssueID=7&lang=gr&CategoryID=3&ArticleID=821>
- http://news247.gr/eidiseis/koinonia/perivallon/xarths_giati_plhmmyrizoyme_kathe_xrono_h_a_nartyksh_ths_polhs_kai_oi_diadromes_twn_rematwn_sthn_athhna.3109078.html
- <http://www.acharnes.gr/>
- <http://www.greekarchitects.gr/> - *Τοπία*, Συνέντευξη Αικατερίνης Γκόλτσιου, Σταύρου Γανωτή, Αντώνη Κρασά στο GreekArchitects (2012)